

CZU: 81'373.46:57=111=135.1

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3984862>

FENOMENUL EPONIMIEI ÎN TERMINOLOGIA DIN DOMENIUL BIOINGINERIEI MEDICALE ÎN LIMBILE ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

Natalia GOBJILA

Universitatea de Stat din Moldova

Lucrarea urmărește examinarea noțiunii de eponimie prezentând modul în care aceasta este percepută în cadrul terminologiei științifice. Pornind de la etimologie și trasând istoria și evoluția eponimiei, fenomenul este studiat din perspectiva formării termenilor. Sunt aduse exemple din domeniul bioingineriei medicale în limbile engleză și română, fiecare exemplu fiind însoțit de o notă care dovedește că eponimele stabilesc rolul unor personalități remarcabile și al activității acestora în dezvoltarea domeniului de specialitate.

Cuivinte-cheie: eponimie, eponim, terminologie, termen, concept, termen descriptiv, formarea termenilor.

EPONYMY IN THE TERMINOLOGY FROM BIOMEDICAL ENGINEERING DOMAIN IN ENGLISH AND ROMANIAN

This paper aims at examining the notion of eponymy presenting the way in which it is perceived within the scientific terminology. Starting from the etymology and tracing the history and evolution of eponymy, the paper then proceeds to consider the phenomenon from the perspective of the term formation providing examples from the domain of biomedical engineering in English and Romanian, each example being accompanied by a note that proves that eponyms establish the role of prominent figures and their scientific work that lead to the ultimate development of the field.

Keywords: eponymy, eponym, terminology, term, concept, descriptive term, term formation.

Introducere

Termenul „eponim” provine din limba greacă, unde *epi* înseamnă pe sau deasupra, iar *onyma* – nume [1, p.384], *ἐπωνυμία* (*epōnumia*) desemnând un nume ce reflectă o însușire sau calitate ori un supranume. Prin extensie, adjectivul *epōnumos* însemna folosirea numelor de persoane (eponime) sau locuri (toponime), reale sau fictive, pentru a descrie ceva [2, p.1].

Lucrarea de față își propune să cerceteze eponimia ca o modalitate de desemnare a termenilor în știință și, în mod special, rolul acesteia în formarea termenilor din domeniul bioingineriei medicale.

Eponimia în domeniul bioingineriei medicale

În opinia lui Eugene Garfield, în știință eponimele reprezintă o tradiție. Deseori acestea sunt folosite pentru a onora pe cei care au descoperit o lege sau o teoremă, cum ar fi *legile lui Newton*, pe cei care au descris o afecțiune, cum ar fi *boala lui Addison*, sau pe cei care au inventat un nou utilaj, cum ar fi *becul Bunsen*.

Multe dintre eponimele folosite astăzi au fost introduse odată cu evoluția științei începând cu secolele XVI și XVII, însă practica în sine are rădăcini în timpurile antice. Unele dintre cele mai timpurii eponime înregistrate datează din primul și al doilea mileniu î. Hr., fiind folosite de asirieni și de locuitorii din Atena.

Deși există un număr de eponime provenite din mitologie, literatură sau geografie, majoritatea eponimelor, poartă, totuși, numele unor savanți din diverse domenii ale științei.

Cu toate că medicina este unul dintre domeniile a căror terminologie conține un număr mare de eponime, în niciun alt domeniu utilizarea acestora nu a fost supusă unor dezbateri atât de aprinse. Mulți specialiști susțin că eponimele nu sunt suficient de descriptive, o altă obiecție fiind faptul că deseori afecțiunile descrise depășesc eponimul prin care au fost inițial desemnate. Criticii, de asemenea, susțin că uneori eponimele comemorează nu atât persoana care a făcut descoperirea originală, cât pe o alta care fie nu are nicio legătură cu aceasta, fie a consacrat importanța acestei descoperiri prin cercetări ulterioare. Un alt dezavantaj îl constituie faptul că, de multe ori, un concept poate fi desemnat prin mai multe eponime sau eponimele ce desemnează concepte diferite pot reprezenta perechi de omonime, astfel cauzând ambiguitate, ceea ce constituie un factor negativ în terminologie.

Însă, există și opinii în favoarea desemnării conceptelor prin utilizarea eponimelor. Roy D. Schmickel consideră eponimul ca fiind „un termen neutru care permite unui concept să evolueze în mod liber fără a fi

influențat de vreo idee preconcepută". Dacă un concept depășește eponimul care îl desemnează, acesta poate fi scos din uz, dar până în acel moment eponimul a servit totuși scopului în care a fost folosit. Eponimul reprezintă un simbol util până când apar mai multe informații despre o noțiune, astfel ca un alt termen să poată fi inventat pentru desemnarea noțiunii respective. Chiar și atunci, eponimele sunt preferate față de un termen descriptiv datorită faptului că sunt mai scurte. Eponimele sunt utilizate și cu scopul de a exprima aprecierea și meritul unei contribuții în dezvoltarea științei [1, p.384-390]. Robert K. Merton menționează că eponimia este cea mai durabilă și cea mai prestigioasă formă de recunoaștere instituționalizată în știință [3, p.300].

Cercetările privind eponimele în domeniul medicinei pot fi aplicate și în cazul bioingineriei medicale. După cum sugerează și denumirea, bioingineria medicală reprezintă interacțiunea dintre medicină și inginerie. Scopul bioingineriei medicale constă în aplicarea metodologiei și tehnologiei fizicii și ingineriei la problema sistemelor vii, cu accent pe diagnosticul, tratamentul și prevenirea bolilor la om [4, p.33-34].

În ceea ce privește formarea termenilor eponimici, John H. Dirckx a elaborat în studiul său despre eponimele medicale o clasificare a modurilor de formare a acestora în limba engleză. Astfel, el distinge șapte modalități de formare a eponimelor:

1. Genitivul sintetic format cu 's: *Hodgkin's disease, Poupert's ligament, Hutchinson's teeth, Schatzki's ring, Gay-Lussac's law* (în numele lui Joseph Louis Gay-Lussac).
2. Genitivul analitic format cu *of*: *the circle of Willis, the foramen of Monro, a crypt of Lieberkühn, the sinuses of Aschoff and Rokitansky*.
3. Atributul substantival: *a Colles fracture, the Jones criteria, the Hering-Breuer reflex* (în numele lui Heinrich Ewald Hering și Josef Robert Breuer). Capacitatea de a forma o expresie plasând în fața unui substantiv un alt substantiv care își asumă o funcție adjectivală fără schimbarea formei este una dintre caracteristicile cele mai distinctive ale sintaxei engleze.
4. Forma trunchiată (substantiv propriu izolat, folosit în loc de atribut substantival + substantiv principal): *a positive Babinski [sign], to insert a Foley [catheter], the one-minute Apgar*. Deși, cu siguranță, mai puțin formal decât expresiile complete, acești termeni prescurtați sunt utilizați pe scară largă, cel puțin în vorbire.
5. Atributul adjectival derivat: *cushingoid facies, eustachian tube, graafian follicle, rolandic fissure*.
6. Substantivul derivat: *bartholinitis, chagoma, descemetocoele, parkinsonism*.
7. Verbul derivat: *to bovie, to créde, to kocherize, to pasteurize* [5, p.18-20].

Pentru a aduce exemple de termeni eponimici în limba engleză din domeniul bioingineriei medicale am consultat lucrările „Biomedical Engineering Handbook 1” [6] și „Biomedical Engineering Handbook 2” [7] redactate de Joseph D. Bronzino. Parcurgând aceste două lucrări, am observat că din cele șapte moduri de formare propuse de John H. Dirckx sunt prezente doar trei, și anume: genitivul sintetic, atributul adjectival derivat și atributul substantival, ultimul constituind modul de formare a majorității termenilor întâlniți. Mai jos sunt prezentate unele exemple de termeni, informația respectivă fiind extrasă de pe paginile web Encyclopaedia Britannica [8] și National Center for Biotechnology Information [9]:

1. Genitivul sintetic format cu 's:
 - *Hooke's law* – lege a fizicii numită în cinstea fizicianului britanic Robert Hooke;
 - *Young's modulus* – caracteristică mecanică numită în cinstea savantului britanic Thomas Young;
 - *Poisson's ratio* – coeficient numit în cinstea matematicianului, inginerului și fizicianului francez Siméon Denis Poisson;
 - *Alzheimer's disease* – afecțiune neurodegenerativă cronică descrisă pentru prima dată de psihiatrul și neuropatologul german Alois Alzheimer;
 - *Crohn's disease* – afecțiune a tractului gastrointestinal ce poartă numele medicului american Burrill Bernard Crohn;
 - *Parkinson's disease* – afecțiune neurodegenerativă descrisă pentru prima dată de medicul britanic James Parkinson.
2. Atribut substantival:
 - *Cauchy convergence* – criteriu de convergență numit în cinstea matematicianului francez Augustin Louis Cauchy;
 - *Frank-Starling mechanism* – mecanism de compensare a deficitului funcțional cardiac numit în cinstea fiziologului german Otto Frank și a fiziologului britanic Ernest Henry Starling;
 - *Navier-Stokes equation* – ecuație numită în cinstea inginerului francez Claude-Louis Navier și a fizicianului și matematicianului irlandez Sir George Gabriel Stokes;

- *Fourier transform* – operație matematică numită în cinstea matematicianului și fizicianului francez Joseph Fourier;
- *Schwann cell* – celulă a sistemului nervos periferic descoperită de fiziologul german Theodor Schwann;
- *Bessel function* – un set de funcții matematice elaborat de astronomul german Friedrich Wilhelm Bessel;
- *Larmor frequency* – numită în cinstea fizicianului și matematicianului irlandez Sir Joseph Larmor;
- *Poiseuille flow* – numită în cinstea fizicianului și fiziologului francez Jean-Louis-Marie Poiseuille;
- *Björk-Shiley tilting disc valve* – valvă mecanică artificială inventată de inginerul american Donald Shiley și chirurgul suedez Viking Björk;
- *Starr-Edwards heart valve* – valvă inventată de chirurgul american Albert Starr și de inginerul american Lowell Edwards.

3. Atribut adjectival derivat:

- *Brownian movement* – un set de fenomene fizice numite în cinstea botanistului scoțian Robert Brown;
- *Bayesian analysis* – metodă statistică numită în cinstea matematicianului englez Thomas Bayes.

Este de menționat faptul că utilizarea genitivului sintetic în formarea termenilor eponimici reprezintă un aspect pe larg discutat, mai ales pentru acei termeni care provin din domeniul medicinei. Bioingineria medicală, fiind un domeniu cu caracter interdisciplinar, conține mulți astfel de termeni. Chiar și în exemplele aduse mai sus, în sursele pe care le-am consultat pentru a afla despre istoria unităților analizate, termenii *Alzheimer's disease*, *Crohn's disease* și *Parkinson's disease* apar fără particula 's. Conform opiniei Tatiane Canziani, unii critici susțin că utilizarea genitivului sintetic trebuie abandonată. Astfel, unele dintre cele mai importante dicționare de eponime medicale nu mai utilizează această formă [10, p.226].

Dacă e să vorbim despre termenii eponimici în limba română, constatăm că cercetătoarea Floriana Popescu este de părere că receptarea noțiunii de eponim a cunoscut o traiectorie diferită. Astfel, ea menționează că noțiunea de *eponim* apare pentru prima dată ca element metalingvistic nu într-un dicționar specializat de lingvistică, ci în prefața unui dicționar medical. Deși este evidentă lipsa unui metalimbaj, preocupările lexicografice pentru utilizarea numelor de persoane în terminologia medicală românească își au originea încă din anii '60 ai secolului al XX-lea [11, p.147].

Cercetând eponimele medicale, Floriana Popescu a descris modurile în care acestea se formează în limba română, aducând unele exemple. Astfel, ea distinge:

1. Substantiv comun + nume de persoană: *triada Beck*, *ciroza Laënnec*, *glandele Montgomery*, *coreea Sydenham*, *tubul Miller-Abbott*;
2. Substantiv comun + nume de persoană cu sufix ce formează un adjectiv: *criză addisoniană*;
3. Substantiv comun + lui + nume de persoană: *mărul lui Adam*, *scala lui Likert*, *jurământul lui Hippocrate*, *insulele lui Langerhans*, *organul lui Corti* [11, p.150].

Pentru a aduce exemple de termeni eponimici din domeniul bioingineriei medicale în limba română am consultat lucrarea „Instrumentație biomedicală” de Anatolie Iavorschi, Călin-Petru Corciovă și Victor Șontea [12]. Astfel, unele exemple identificate sunt:

1. Substantiv comun + nume de persoană:
 - *legea Weiss-Lapicque* – lege numită în cinstea fizicianului și inginerului francez Geoges Weiss și a fiziologului francez Louis Lapicque;
 - *transformata Gabor* – numită în cinstea fizicianului și inginerului ungar Dennis Gabor;
 - *zgomotele Korotkoff* – sunetele utilizate pentru a măsura presiunea arterială numite în cinstea chirurgului rus Nikolai Korotkoff;
 - *puntea Wheatstone* – dispozitiv pentru măsurarea rezistenței electrice numit în cinstea omului de știință englez Sir Charles Wheatstone;
 - *deplasarea Stokes* – fenomen ce poartă numele fizicianului și matematicianului irlandez Sir George Gabriel Stokes;
 - *zgomotul Johnson* – poartă numele inginerului american de origine suedeză John Bertrand Johnson;
 - *frecvența Nyquist* – poartă numele inginerului american de origine suedeză Harry Nyquist;
 - *aparatură Holter* – dispozitiv de monitorizare a activității inimii inventat de biofizicianul american Norman Holter;
 - *triunghiul Einthoven* – numit în cinstea fiziologului olandez Willem Einthoven;
 - *sistemul His-Purkinje* – sistem cardiac ce poartă numele fiziologului ceh Johann Evangelist Purkinje și al cardiologului elvețian Wilhelm His Jr.

2. Substantiv comun + nume de persoană cu sufix ce formează un adjectiv:

- *mișcare browniană* – un set de fenomene fizice numite în cinstea botanistului scoțian Robert Brown;

3. Substantiv comun + lui + nume de persoană:

- *relația lui Golgman-Hodgkin-Katz* – numită în cinstea fiziologului și biofizicianului britanic de origine germană Sir Bernard Katz, a americanului David E. Goldman și a fiziologului și biofizicianului englez Sir Alan Hodgkin;
- *constanta lui Faraday* – numită în cinstea fizicianului și chimistului englez Michael Faraday;
- *legea lui Fick* – poartă numele fiziologului german Adolf Eugen Fick;
- *relația lui Einstein* – poartă numele fizicianului Albert Einstein;
- *relația lui Nernst* – expresie matematică ce poartă numele fizicianului și chimistului german Walther Nernst;
- *constanta lui Boltzmann* – numită în cinstea fizicianului german Ludwig Boltzmann.

Ponderea termenilor eponimici întâlniți, având forma substantiv comun + nume de persoană, este puțin mai mare decât a celor cu forma substantiv comun + lui + nume de persoană, deși diferența nu este una semnificativă.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că eponimele sunt un fenomen cu o istorie lungă, existența acestuia fiind condiționată de mai mulți factori, unul dintre cei mai importanți fiind recunoașterea și imortalizarea cercetătorilor care au adus o contribuție valoroasă în evoluția tuturor ramurilor științei. Deși eu existat dezbateri privind utilizarea acestora cu argumente atât pro, cât și contra, chiar și până la propuneri și încercări de a le înlocui complet prin termeni descriptivi, eponimele continuă să reprezinte o parte importantă a terminologiei științifice, precum demonstrează exemplele prezentate ce aparțin domeniului bioingenieriei medicale, domeniu ce a integrat descoperiri efectuate de savanți din cadrul diferitor discipline precum fizica, chimia, matematica, biologia, medicina, ingineria și care au lăsat o amprentă importantă în dezvoltarea științei.

Referințe:

1. GARFIELD, E. What's in the Name? The Eponymic Route to Immortality. In: *Essays of an Information Scientist*. Vol.6, 1983, p.384-395. ISBN 0894950320
2. ARONSON, J. Medical eponyms: taxonomies, natural history, and the evidence. In: *The BMJ* 349:g7586. 2014, p.1-5.
3. MERTON, R.K. *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*. Chicago: University of Chicago Press, 1973. 605 p. ISBN 0226520927
4. SAWHNEY, G.S. *Fundamentals of Biomedical Engineering*. New Delhi: New Age International Publishers, 2007. 264 p. ISBN 978-81-224-2549-9
5. DIRCKX, J.H. The synthetic genitive in medical eponyms: Is it doomed to extinction? In: *Panace@ Revista de Medicina, Lenguaje y Traducción*, vol.2, 2001, no.5, p.15-24. ISSN-e 1537-1964
6. BRONZINO, J.D. *Biomedical Engineering Handbook 1*. Springer Science & Business Media, 2000. 1892 p. ISBN 3540663517
7. BRONZINO, J.D. *Biomedical Engineering Handbook 2*. Springer Science & Business Media, 2000. 1408 p. ISBN 354066808X
8. *Encyclopaedia Britannica* [Accesat: 12.03.2020] Disponibil: <https://www.britannica.com/>
9. *National Center for Biotechnology Information* [Accesat: 12.03.2020] Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>
10. CANZIANI, T. The status of medical eponyms: advantages and disadvantages. In: LOIACONO, A., IAMARTINO, G., GREGO, K.S., eds. *Teaching Medical English: Methods and Models*. Monza: Polimetrica International Scientific Publisher, 2011, p.217-230. ISSN 1974-0603
11. POPESCU, F. Register Knowledge and the Specialist Translation Practice. In: *Intertext*, 2013, no.1-2(25), p.145-152. ISSN 1857-3711
12. IAVORSCHI, A., CORCIOVĂ, C.P., ȘONTEA, V. *Instrumentație biomedicală*. Chișinău: Pontos, 2017. 300 p. ISBN 978-9975-51-866-6

Date despre autor:

Natalia GOBJILA, doctorandă, Școala doctorală *Studii de Lingvistică Romano-Germanică și Literatură Universală și Comparată*; asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: gobjila.natalia@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0520-5999

Prezentat la 9.04.2020